

Cecylia Radłowska

1913–1990

CECYLIA RADŁOWSKA

1913–1990

Cecylia Radłowska urodziła się 28 czerwca 1913 roku w Łodzi. Świadectwo maturalne otrzymała w 1931 r. w Państwowym Gimnazjum im. Szczanieckiej w Łodzi. Studia geograficzne rozpoczęła na Uniwersytecie Warszawskim, a ukończyła na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1937 r., przedkładając na stopień magistra pracę pt. *Ewolucja zalesienia oraz zmiany użytków rolnych na Kujawach i Wielkopolsce od końca XVIII do początku XX wieku*.

W latach 1937–1939 była nauczycielką geografii w Gimnazjum i Liceum H. Miklaszewskiej w Łodzi i równocześnie referentem do spraw geografii w Biurze Regionalnego Planu Zabudowania Okręgu Łódzkiego. Podczas II wojny światowej, po przesiedleniu, brała udział w tajnym nauczaniu na kompletach.

Od 1945 do 1955 r. pracowała na Uniwersytecie Łódzkim, początkowo jako starszy asystent, a od 1951 r. jako adiunkt w Katedrze Geografii Fizycznej. W tym samym roku uzyskała stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych w zakresie geografii za pracę pt. *Morfologia doliny Proсны*. Skrót tej pracy został opublikowany w „Sprawozdaniach z czynności i posiedzeń” Łódzkiego Towarzystwa Naukowego w roku 1952.

W roku akademickim 1955/1956 była zastępcą profesora w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi i jednocześnie adiunktem w Instytucie Geografii PAN w Warszawie. W roku 1956 po włączeniu PWSP do Uniwersytetu Łódzkiego, otrzymała z Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego potwierdzenie nominacji na zastępcę profesora.

W okresie pracy na Uniwersytecie Łódzkim była członkiem komisji kwalifikacyjnej dla pomocniczych pracowników nauki Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi i opiekunem Koła Naukowego Studentów Geografii, a poza uczelnią – członkiem Kolegium Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego oraz członkiem Komisji Kultury i Oświaty przy Prezydium Rady Narodowej w Łodzi.

Na Uniwersytet Warszawski przeszła pod koniec 1956 r., wraz z etatem z Uniwersytetu Łódzkiego. Z Uniwersytetem Warszawskim związała się już do końca życia. Do końca 1958 r. pracowała jeszcze na połowie etatu adiunkta w Instytucie Geografii PAN. Od 1959 r. była sekretarzem Komisji Badań Fizjograficznych Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju przy Prezydium PAN.

Od 30 września 1956 do 1 grudnia 1961 r. pełniła obowiązki zastępcy profesora przy Katedrze Geografii Fizycznej Uniwersytetu Warszawskiego, a potem przejściowo pozostawała na etacie st. wykładowcy. Prowadziła zajęcia z geomorfologii, przez krótki czas, miała również ćwiczenia z hydrografii i gospodarki wodnej na Uniwersytecie Łódzkim. W 1963 r. habilitowała się na podstawie rozprawy *Rzeźba północno-wschodniego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich* i została powołana na stanowisko docenta. W roku 1974 uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Zainteresowania naukowe Profesor Cecylii Radłowskiej koncentrowały się na badaniu genezy i ewolucji rzeźby oraz na współczesnych przemianach rzeźby.

W latach pracy na Uniwersytecie Łódzkim zapoznawała się bliżej z zagadnieniami geomorfologii peryglacjalnej, co znalazło swój wyraz w pracy doktorskiej o morfologii doliny Proсны. Zastosowała kryterium peryglacjalne dla oznaczenia wieku tarasów i wyjaśnianiu ewolucji formy dolinnej. Za pracę doktorską i całokształt działalności na Uniwersytecie Łódzkim otrzymała nagrodę naukową.

Po przejściu na Uniwersytet Warszawski włączyła się do badań nad mapą geomorfologiczną Polski, prowadzonych z inicjatywy Instytutu Geografii PAN. Skartowała przeszło 1500 km² na terenie Gór Świętokrzyskich. W 1958 r. przyznano profesor C. Radłowskiej, nagrodę naukową PAN za wyniki badań na obszarze objętym arkuszem Solec Sandomierski.

Kartując północno-zachodnie obrzeżenie Gór Świętokrzyskich zbierała równocześnie materiały do pracy habilitacyjnej. Pierwszą koncepcję ujęcia rozwoju rzeźby tego obszaru przedstawiła w 1957 r. na dorocznej sesji IG PAN. Postępy badań referowała na posiedzeniach naukowych Katedry Geografii Fizycznej Uniwersytetu Warszawskiego, na posiedzeniach Zakładu Geomorfologii PAN w Krakowie i na zjazdach Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Badania na obszarze starych gór i wyżyn zbliżyły Profesor Radłowską do problematyki paleomorfologicznej. W rozważaniach nad rozwojem rzeźby wysuwa się na pierwszy plan zagadnienie powierzchni zrównań wytworzonych w różnych warunkach klimatycznych. Wyjaśnienie typów genetycznych poziomów zrównań i ich roli morfologicznej w dzisiejszej rzeźbie powierzchni stało się głównym przedmiotem pracy naukowej prof. Radłowskiej.

Studia terenowe uzupełnione przez materiały wiertnicze Instytutu Geologicznego ujawniły również istnienie pewnych rozbieżności między rzeźbą współczesną a rzeźbą kopalną, ukrytą pod osadami lodowcowymi, w której występują bardzo głębokie doliny będące dziełem erozji interglacjalnej. Stwierdzenie to było niezgodne z głównym poglądem o maksymalnym rozcięciu podłoża skalnego w czasach przedlodowcowych. Znalazło jednak po-

twierdzenie w badaniach przedstawionych na VI Międzynarodowym Kongresie INQUA w Warszawie.

Problem lessów i morfogenezę niektórych dolin omówiła w kilku oddzielnych notatkach wydrukowanych w „Przeglądzie Geograficznym” (*W sprawie lessu na międzyrzeczu Kamiennej i Krępianki, Z badań nad morfogenezą doliny Krępianki i Ilżanki, Z paleomorfologii doliny Zwoleńki*).

Profesor C. Radłowska uczestniczyła również w badaniach kompleksowych prowadzonych przez Katedrę Geografii Fizycznej pod kierunkiem prof. dr Jerzego Kondrackiego na terenie powiatu pińczowskiego. Wykonała mapę geomorfologiczną okolic Pińczowa i przygotowała do niej objaśnienie tekstowe wyjaśniające rozwój rzeźby (*Z geomorfologii okolic Pińczowa*).

Profesor C. Radłowska zajmowała się również rzeźbą glacialną i glaciofluwialną (*On the problematics of eskers; Uwagi o deglacjacji zachodniej części Gór Świętokrzyskich* (w okolicach Chęciny) – wspólnie z E. Mycielską-Dowgiałło). Stwierdzono, że w zachodniej części Gór Świętokrzyskich przetrwały do dziś formy związane z etapową deglacjacją gór. Są to tarasy kemowe na zboczach podłużnych obniżeń dolinnych oraz formy szczelinowe typu ozów i kemów występujące w ich dnach.

Była współautorem opracowań: *Współczesne procesy denudacyjne w Górach Świętokrzyskich* (wspólnie z M. Bogackim, E. Mycielską-Dowgiałło) oraz *Współczesne przemiany rzeźby Polski południowo-wschodniej – koncepcje opracowania* (wspólnie z M. Bogackim i M. Zgorzelskim). Były to badania zespołowe realizowane przez specjalistów z różnych ośrodków naukowych w Polsce, częściowo w ramach problemu międzyresortowego „Przemiany środowiska geograficznego Polski” (w latach 1981–1985 MR-I-25, od 1986, III CPBP-03-13), który koordynował profesor L. Starkel. Głównym celem tych badań było rozpoznanie i ocena kierunku zmian rzeźby w nawiązaniu do genezy form, ich cech litologicznych i użytkowania ziemi. Studia te miały znaczenie zarówno poznawcze jak i praktyczne. Proces stał się elementem kluczowym w analizie rzeźby. Prowadziło to do odróżnienia form aktualnie żywych od form biernych wytworzonych w innych warunkach morfoklimatycznych.

W późniejszych latach uczniowie i współpracownicy profesor C. Radłowskiej poszerzyli zainteresowanie na inne obszary i strefy morfoklimatyczne (arktyczną i subarktyczną, suchą, półsuchą i tropikalną) oraz wysokie góry. Odziedziczone po poprzednich epokach morfogenetycznych ukształtowanie terenu jest współcześnie przeobrażane przez dwie, różniące się istotą działania, kategorie procesów właściwych z jednej strony dla systemu chemicznego, a z drugiej, dla systemu fizycznego modelowania rzeźby.

W ramach systemu denudacji chemicznej można wyodrębnić podsystem glebowy, reprezentowany przez procesy ługowania – zakwaszanie i podsystem skalny, reprezentowany przez głębokie krążenie wody i zjawiska krasowe. W ramach systemu denudacji fizycznej można wyróżnić: podsystem

wierzchowinowo-stokowy, reprezentowany przez procesy spłukiwania rozproszonego i skoncentrowanego, procesy eoliczne oraz przez ruchy grawitacyjne; podsystem den dolin i zagłębień, reprezentowany przez procesy fluwalne i limniczne, przez przejawy akumulacyjnej działalności uprzednio wymienionych procesów spłukiwania oraz ruchów grawitacyjnych.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Profesor Cecylia Radłowska zorganizowała na Uniwersytecie Warszawskim Zakład Geomorfologii i kierowała nim w latach 1964-1983, aż do momentu przejścia na emeryturę w 1983 r. Była znanym i cenionym specjalistą w dziedzinie geomorfologii. W zakresie tej dyscypliny prowadziła wykłady z geomorfologii ogólnej, z geomorfologii Polski i problemów geomorfologii. Prowadziła seminarium magisterskie i opiekowała się grupą magistrantów specjalizujących się w geomorfologii. Prowadziła również praktyki wakacyjne w różnych regionach Polski. W latach 1970–1976 kierowała pierwszym Studium Doktoranckim w Instytucie Geografii Uniwersytetu Warszawskiego. Wypromowała kilkudziesięciu magistrów – geomorfologów geografów, była promotorem pięciu prac doktorskich. Jeden z doktorów uzyskał później tytuł profesora.

Zajęcia dydaktyczne prowadzone przez profesor C. Radłowską cieszyły się uznaniem u studentów i doktorantów. Profesor była przekonana, że realizowany program z geomorfologii wymaga modyfikacji, uzupełnień merytorycznych i uwzględnienia nowych postulatów badawczych wynikających zarówno z samego rozwoju nauki jak i potrzeb użytkowych.

Współczesna geomorfologia zajęła się badaniami środowiska człowieka. W związku z tym zmienił się jej główny akcent badawczy. Rozwiązywanie podstawowych problemów dokonuje się z pozycji geomorfologii dynamicznej, a nie paleogeograficznej. Proces stał się elementem kluczowym we współczesnej analizie rzeźby. Poznanie przyczyn i całego mechanizmu działania procesu umożliwia rekonstrukcję zdarzeń minionych, prowadzi do wyjaśnienia form rzeźby, a równocześnie stwarza przesłanki do prognozowania tendencji zmian. Taki tok rozumowania oparty jest na zasadzie aktualizmu i teorii indukcyjnej. Drogą szczegółowej analizy przechodzi się do ujawnienia praw i prawidłowości.

Dawne podejście od badań formy do badań procesu stało się nieaktualne. W literaturze światowej obserwowano wyraźne przejście do sekwencji – od procesu do formy. Było to słuszne i niezbędne w badaniach nad dynamiką rzeźby. Różne procesy mogą spowodować formy o podobnym wyglądzie, a więc sam wygląd formy może zawodzić i nie informować o procesie właściwym.

Nowe podręczniki z geomorfologii, według C. Radłowskiej, były już właściwie pracami z geomorfologii dynamicznej. Preferowano teorię indukcyjną, która prowadziła do rozwiązywania problemu poprzez postępowanie analityczne. Krytykowano teorię dedukcyjną, która często wyjaśniała rzeźbę

według przyjętego schematu. Stąd pozycja intelektualna badacza mogła się znaleźć przed pozycją przyrody.

Profesor C. Radłowska uważała, że uwzględniając aktualne trendy we współczesnej geomorfologii należałoby przy realizacji programu wykładów rozbudowywać zagadnienia dynamiki procesów i ich uwarunkowań. Celem jest także szersze uwzględnienie problemu analizy jakościowej i ilościowej w geomorfologii oraz modelu, jako drogi do uściślenia wyników badań. Dotyka to równocześnie sprawy konieczności zbliżenia studenta do warsztatu pracy naukowej i zejście z pozycji werbalizmu na wykładach.

Cecylia Radłowska nie tylko uczyła, ale i wychowywała. Jej poważne traktowanie obowiązków, duże wymagania, głęboka kultura i poczucie humoru, budziły szacunek. W uznaniu osiągnięć naukowych i dydaktyczno-wychowawczych wielokrotnie wyróżniona była nagrodami Rektora i Ministra oraz odznaczeniami państwowymi.

Profesor Cecylia Radłowska zmarła 15 listopada 1990 r. w Łodzi.

Mirosław Bogacki

WYBRANE PUBLIKACJE CECYLII RADŁOWSKIEJ

- 1952, *Morfologia doliny Proсны*. Sprawozdanie z czynności i posiedzeń Łódzkiego Towarzystwa Naukowego w 1952 r.
- 1953, *Surowce mineralne woj. Łódzkiego*, Prace do użytku służbowego, Łódź.
- 1954, *Wiadomości z geografii Polski*, Nauka o Polsce i świecie współczesnym, PWSZ, Warszawa.
- 1957, *Słownik Geografii Turystycznej – woj. Łódzkie*, Warszawa.
- 1957, *Z badań nad morfogenezą doliny Krępianki i Hżanki*, Przegł. Geogr., T. XXIX, z. 2.
- 1960, *Bibliografia i rejestr map oraz materiałów kartograficznych z zakresu geomorfologii Polski (XX wiek)*. KPZK PAN (współautor).
- 1960, *W sprawie lessu na międzyrzeczu Kamiennej i Krępianki*, Przegł. Geogr., T. XXXII, z. 3.
- 1960, *Z paleomorfologii doliny Zwolenki*, Przegł. Geogr., T. XXXII, z. 4.
- 1963, *Rzeźba północno-wschodniego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich*, IG PAN, Prace Geogr., Nr 38 WG.
- 1966, *Z geomorfologii okolic Pińczowa*, IG PAN, Prace Geogr., Nr 47, Warszawa.
- 1967, *Charakterystyka geomorfologiczna Gór Świętokrzyskich*, Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich, z. 4 (17).
- 1967, *Elementy rzeźby podczwartorzędowej w Górach Świętokrzyskich*, Przegł. Geogr., T. XXXIX, z. 3.
- 1968, *On the morphogenesis of European Highlands based on the field studies in the Holy Cross Mountains*, Geogr. Polonica, z. 14.
- 1969, Redakcja. *Informator o studiach*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego.
- 1969, *On the problematics of eskers*, Geogr., Polonica, z. 16.
- 1970, *Elementy rzeźby podczwartorzędowej w Górach Świętokrzyskich*. Prace i Studia IGUW – referat na III Polsko-Czeskim Seminarium Geograficznym.

- 1970, *Morfotektonika w rozważaniach nad rozwojem rzeźby*, Przegl. Geogr., t. XLII, z. 3.
1971, Redakcja. *Informator o studiach geograficznych*, wyd. II.
1971, *Morfogeneza a pedogeneza*, Przegl. Geogr., t. XLIII, z. 4.
1972, *Uwagi o deglacjacji zachodniej części Gór Świętokrzyskich (w okolicach Chęciny)*, Przegl. Geogr., t. XLIV, z. 4 (wspólnie z E. Mycielską-Dowgiałło).
1972, *Współczesne procesy denudacyjne w Górach Świętokrzyskich*, Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich (wspólnie z M. Bogackim, E. Mycielską-Dowgiałło).
1976, *Geomorfologia stosowana*, Geografia w szkole, nr 5.
1982, *Z problematyki badań nad współczesnymi przemianami rzeźby w Polsce*, Acta Universitatis Carolinae. Geographica, No. 2.
1990, *Współczesne przemiany rzeźby – Koncepcja opracowania* (wspólnie z M. Bogackim, M. Zgorzelskim) [w:] *Współczesne przemiany rzeźby Polski południowo-wschodniej*, Opr. zbiorowe pod red. M. Bogackiego, Prace Geogr., IGiPZ PAN, nr 153.

Summary

Cecylia Radłowska was born on 28 June 1913, in Łódź. She received the school-leaving certificate in 1931 and she began the geographic studies at the University of Warsaw which she finally finished at the Jagiellonian University in 1937. Her master's thesis was entitled *Evolution in afforestation and changes in arable lands in Kuyavia and the Greater Poland from the end of the 18th century till the beginning of the 20th century*.

In 1945–1955 she worked at the University of Łódź where she obtained the title of a doctor for her dissertation *Morphology of the Proсна river valley*. At the end of 1956 she moved to the University of Warsaw where in 1963 she obtained habilitation on the basis of her dissertation *The relief of the North-eastern edge of the Świętokrzyskie Mountains*. She was assigned for a docent and for an associated professor in 1974. Since 1959 she was the secretary in the Commission on Physiographical Research of the Committee for Spatial Planning of Poland at the Polish Academy of Sciences.

Professor C. Radłowska dedicated herself to the issues of the periglacial geomorphology, of paleogeomorphology in the old mountains and uplands areas, and of glacial and glaciofluvial relief. In the Warsaw centre she initiated precursory research on the dynamic geomorphology.

At the University of Warsaw professor Cecylia Radłowska organized the Department of Geomorphology which she ran from 1964 until her retirement in 1983. She was a well-known and valued specialist on geomorphology. In 1970–1976 she ran the Doctoral Studies at the Faculty of Geography of the University of Warsaw. She promoted several dozen masters geographers geomorphologists and five doctors.

Her lectures and seminars were highly appreciated by students and doctorates as she not only taught but she also nurtured. She was respected for her serious attitude toward duties, her severe demands, her excellent manners, and her sense of humour. In recognition of her scientific and didactic achievements, she was many times honoured with the Rector's and the Minister's awards and with national decorations.

Professor Cecylia Radłowska died on 15 November 1990, in Łódź.

*Mirosław Bogacki, Instytut Geografii Fizycznej, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa*